

політичний коментар[®]

березень 2005

щомісячний огляд ситуації в Україні

Публікацію **політичний коментар** засновано у квітні 2003 року.

Друкований засіб масової інформації **політичний коментар** зареєстровано в Державному комітеті телебачення і радіомовлення України, свідоцтво КВ № 9221 від 30 вересня 2004 року.

Керівник проекту **політичний коментар**, головний редактор Єгор Соболев.

Літературний редактор Надія Цісик.

Експерти: Євген Бершеда, Дар'я Глушенко, Наталія Мартиненко, Віра Нанівська, Єгор Соболев.

Ми вдячні за допомогу та поради, які нам надавали працівники і консультанти Міжнародного центру перспективних досліджень.

Члени Наглядової ради Міжнародного центру перспективних досліджень не відповідають за оцінки та погляди, висловлені на сторінках публікації.

Хоча Міжнародний центр перспективних досліджень доклав усіх зусиль для забезпечення якості цієї публікації, ані Центр, ані його працівники, ані члени Наглядової ради Центру не відповідають за жодні збитки чи шкоду, завдані особі, яка покладалася на цю публікацію, хоч би якою була причина цих збитків чи шкоди.

Щодо отримання публікацій Центру просимо звертатися до відділу публікацій, тел.: (044) 236-5464, e-mail: marketing@icps.kiev.ua

Адреса Міжнародного центру перспективних досліджень:
вул. Пимоненка, 13а, Київ, 04050, Україна.
Телефон: (044) 236-4477. Факс: (044) 236-4668.
E-mail: esobolev@icps.kiev.ua. Web: <http://www.icps.kiev.ua>

політичний коментар

число 3 (21), березень 2005

У цьому числі *політичного коментаря* Міжнародний центр перспективних досліджень представляє результати аналізу державної політики та чинників впливу на неї у лютому 2005 року.

Зміст

<i>Головне</i>	<i>2</i>
<i>Політична конкуренція</i>	<i>3</i>
<i>Зовнішні відносини</i>	<i>5</i>
<i>Державні рішення</i>	<i>8</i>
<i>Економічне середовище</i>	<i>12</i>

ГОЛОВНЕ

Віктор Ющенко почав президентство з арешту вбивць Георгія Гонгадзе і заяв про скасування угод продажу найбільших державних підприємств. Так новий Президент прагне виконувати передвиборне гасло про чесну владу. Проблема в тому, що його команда поки що не має планів, як втілити проголошені демократичні й ринкові реформи. Партія Регіонів разом з Компартією та СДПУ(о) пішла в опозицію під проросійськими та соціалістичними гаслами. У відповідь Ющенко вирішив перед виборами нової Верховної Ради об'єднати своїх прихильників в єдину партію (див. **Політична конкуренція**).

ЄС уклав з Україною План дій до 2007 року, підсилений обіцянкою обговорити запровадження зони вільної торгівлі та послаблення візового режиму. У відповідь Україна реалістичніше поставилася до ідеї негайно подати заяву на членство. США спокійно прийняли рішення України поступово вивести війська з Іраку й пропонують допомогу у вступі до НАТО. Росія занепокоєно стежить за бажанням нового українського лідера переглянути участь в ЄП і реанімувати ГУУАМ (див. **Зовнішні відносини**).

Рішення вивести український контингент з Іраку – виконання передвиборної обіцянки Ющенка. Розпочате скорочення кількості державних комітетів видається сурогатом потрібної реформи державного управління. Уряд лобіює масовий перегляд приватизації та скасовує податкові пільги окремим компаніям (див. **Державні рішення**). Через брак коштів у бюджеті на виплату підвищених попереднім урядом пенсій він змушений позичати гроші. Це виглядає недобре на тлі високої інфляції та сповільнення темпів зростання економіки (див. **Економічне середовище**).

ПОЛІТИЧНА КОНКУРЕНЦІЯ

Перші кроки нової влади в Україні сфокусовано на виконанні передвиборного гасла про чесну владу. Генеральна прокуратура спільно зі Службою безпеки та Міністерством внутрішніх справ знайшла виконавців убивства журналіста Гонгадзе, у замовленні якого з 2000 року звинувачують Леоніда Кучму. Ющенко урочисто оголосив про розкриття найрезонанснішої справи. Президент та уряд також ініціювали перегляд угод з продажу найбільших державних підприємств. Вони мотивували це нечесністю конкурсів.

Перші кроки Ющенко сфокусовано на виконанні передвиборного гасла про чесну владу

Водночас Ющенко звільнив призначених ним на початку лютого двох голів державних адміністрацій: Сергія Касьянова Дніпропетровської та Віталія Олуйка Хмельницької областей. Ющенко не пояснював причин. Однак обидва рішення прийнято після тиску місцевих політиків, які провадили кампанію Ющенко, підтриманих частиною жителів. Вони були невдоволені минулим новопризначених: Касьянов та Олуйко брали участь у кампанії Віктора Януковича й мали погану репутацію щодо чесності провадження бізнесу.

Так Президент продемонстрував чутливість до громадської думки. Ющенко пішов на це, незважаючи на особисту відповідальність за їх призначення та ризикуючи підтримкою спікера Верховної Ради Володимира Литвина, чия Народна партія висунула обох голів обласних держадміністрацій. Водночас він показав іншим призначеним, що підозри в корупції чи недовіра громадян викликатимуть його підвищену увагу.

Однак добрих намірів Ющенкові буде недостатньо, щоб виконати обіцянку сформуванню відповідальної та підконтрольної громадськості владу. Його команді вочевидь бракує якісних планів реформ, які Президент прагне здійснити. Більшість членів нового уряду лише знайомляться з проблемами, які потрібно вирішувати. Уряд досі не представив свого бачення зменшення податків, дерегуляції економіки, реформи охорони здоров'я та місцевого самоврядування, обіцяних у передвиборній програмі Президента. Якщо до парламентських виборів у березні 2006 року Ющенко не покаже переконливих успіхів, він дасть шанс опозиції.

Команді Президента бракує якісних планів реформ, які вона прагне здійснити

Вона остаточно сформувалася з трьох достатньо потужних партій. Окрім Комуністичної, яка традиційно опонує "капіталістичним силам", в опозицію до Ющенко перейшли Соціал-демократична партія (об'єднана), яку очолює экс-голова Адміністрації Кучми Віктор Медведчук, і Партія Регіонів на чолі з Януковичем. Обидві мали тісні зв'язки з великим бізнесом, що був лояльний до Кучми, і під час переходу в опозицію втратили частину керівників, які оголосили про підтримку нового Президента. Головні мотиви піти в опозицію для тих, хто залишився: сподівання, що це найкращий спосіб утримати своїх прихильників і що Ющенко, на відміну від Кучми, не буде брутально переслідувати політичних опонентів.

В опозицію перейшли Компартія, СДПУ(о) та Партія Регіонів

Компартія, СДПУ(о) та Партія Регіонів орієнтуються на виборців східних і південних областей, де Ющенко програв вибори Януковичу. Із цим пов'язано основні вимоги цих сил: захист російської мови, збереження України в Єдиному економічному просторі, повільна інтеграція в Євросоюз і відмова від вступу до НАТО. Опозиційні сили також вимагатимуть підвищення соціальних видатків бюджету. З позиції сприйняття населенням ця тема виграшна для них і болюча для влади, якій уряд Януковича залишив більше видатків, ніж доходів.

Разом опозиційні партії мають 132 з 450 місць у Верховній Раді. Учасники кампанії Ющенко, що розподілили посади в уряді: "Наша Україна", Блок

Тимошенко, Соціалістична партія і “Воля народу” контролюють близько 165 місць. Очікувані довибори депутатів замість тих, хто пішов працювати в уряд, може принести правлячій коаліції ще близько десятка місць.

***До виборів нової
Верховної Ради
Ющенко матиме
лише ситуативну
більшість***

Усі інші сили, що раніше становили коаліцію Кучми – Народна партія, “Єдина Україна”, “Демократична Україна”, “Демократичні ініціативи”, Союз, Народна демократична партія та нейтральна група “Центр”, не формалізували своєї позиції. Зараз більшість із них схильна підтримувати президентські й урядові ініціативи. Однак ближче до парламентських виборів вони можуть змінити позицію, якщо політика Ющенка не буде успішною. Це означає, що до виборів нової Верховної Ради президентська команда може формувати в парламенті лише ситуативну більшість за кожним окремим голосуванням.

***Ющенко вирішив
об’єднати
прихильників
в єдину партію***

Сам Ющенко вирішив утворити для виборів–2006 єдину партію. Її назва “Народний союз Наша Україна”. На установчому з’їзді главу держави обрано почесним головою, а головою Ради партії став віце-прем’єр Роман Безсмертний. З десяти партій, які становили на виборах Верховної Ради–2002 блок “Наша Україна”, до нової партії поки що не увійшли три найбільших: Народний рух, Українська народна партія та “Реформи і Порядок”¹. Ющенко попередив їх на установчому з’їзді, що самі вони можуть не потрапити до наступного парламенту. Однак найбільша його проблема полягає не в зібранні в партію всіх політиків з “Нашої України”, а створенні справді масової сили, що орієнтуватиметься на інтереси виборців-прихильників. Попередній досвід свідчить: дуже мало політиків з команди Ющенка готові розуміти, як здобувати підтримку через лобіювання цих інтересів.

¹ 2004 року перейменовано на партію “Наша Україна”.

ЗОВНІШНІ ВІДНОСИНИ

Європейський Союз

Європейський Союз і Україна підписали План дій на 2005–2007 роки. Схожі документи ЄС уклав також з Ізраїлем, Молдовою, Марокко, Тунісом, Палестинською автономією та Йорданією. Вони базуються на реалізації політики сусідства, яку Євросоюз запровадив після останньої хвили розширення, і мають на меті налагодження співробітництва з ЄС.

Документ з Україною складено за президентства Кучми. Після приходу Ющенка українські дипломати наполягали змінити план таким чином, щоб проголосити чітку перспективу членства України. Київ вказував на близькість цінностей, продемонстровану українцями під час “помаранчевої революції”, й амбітні плани нового Президента, який проголосив вступ до ЄС пріоритетом.

Брюссель, що має перед собою завдання адаптації нових десяти країн і прийняття ще двох 2007 року, не міг так радикально переглянути політику. А також цілковито проігнорувати позицію Росії, яка негативно сприймає вихід України з її зони впливу. Утім, цей чинник уже не можна вважати вирішальним.

Однак в останній момент план було доповнено десятьма поправками Європейської Комісії. Вони відкривають кращі перспективи наближення України. Ідеться про можливість утворити зону вільної торгівлі після вступу України до Світової організації торгівлі. ЄС також пропонує розглянути способи спрощення візового режиму. А також посилено співпрацювати в енергетиці та охороні довкілля, надавати більшу підтримку в адаптації законодавства, включаючи технічну допомогу. Україна матиме доступ до фондів Європейського інвестиційного банку, який раніше її не кредитував. Тепер вона може отримати 250 млн. євро після остаточного впровадження Плану дій.

Водночас Єврокомісар з регіональної політики Данута Гюбнер назвала дату, коли Україна, можливо, вступить до ЄС, – 2015 рік. Це перший прецедент такого висловлювання члена Європейської Комісії.

У відповідь українська сторона переглянула в бік реалістичності попередню ідею негайно подати заявку на членство до ЄС. Спершу заявлене бажання змінилося на віддаленішу перспективу здійснити такий крок щонайменше за півроку. Київ врахував ризик того, що за низької ймовірності дістати позитивну відповідь на заявку не варто поспішати з нею.

Україна також зробила важливий крок назустріч ЄС, оголосивши про готовність спростити візовий режим для громадян країн Євросоюзу. Необхідність цього кроку не лише політична: відкритістю країни показати свою довіру до ЄС, а й технічна: очікуване зростання іноземних інвестицій і бізнесових контактів потребуватиме сприятливішого режиму в'їзду в країну. Цей крок треба вважати розумним й ефективним.

Російська Федерація

У лютому Київ продемонстрував Москві, що окреслене Президентом Ющенком у січні прагнення мати рівноправні стосунки з Росією не було словами. Україна оголосила, що може не взяти повною мірою участі в проєкті регіонального союзу Єдиний економічний простір, утвореного попереднім українським лідером разом із президентами Росії, Білорусі й Казахстану. З Києва прозвучало бажання переглянути договори, уже напрацьо-

ЄС і Україна підписали План дій, що відкриває більше перспектив для євроінтеграції України

Українська сторона реалістично відклала ідею негайно подати заяву на вступ

Київ демонструє Москві серйозність прагнення мати рівноправні стосунки

вані в рамках об'єднання, яке Москва розглядала як механізм утвердження свого впливу на ключових сусідів.

Виробленням нової позиції України зайнявся новий уряд Юлії Тимошенко, орієнтований на вступ України до СОТ, чому єєпівські домовленості скоріше заважають. На перегляді їх наполягає міністр закордонних справ Борис Тарасюк, який є активним прихильником вступу до ЄС. Уряд запропонував російській стороні перенести засідання Групи високого рівня, яке планувалося на 25 лютого, на кінець березня – початок квітня.

Україна може відмовитися від зобов'язання підкорятися органу управління ЄЄП...

Найвірогідніше, перегляд Україною своїх зобов'язань щодо ЄЄП стосується формування спільного регулюючого органу, представництво в якому визначається економічним потенціалом країни. Такий принцип фактично заперечує рівність країн-учасниць, надаючи перевагу Росії. Україна передусім шукатиме прагматичної вигоди в об'єднанні, зокрема скасування торговельних бар'єрів, а не політичних зв'язків. Це становить проблему для Москви, для якої ЄЄП є вже не першою спробою регіональної економічної інтеграції. Отож услід за СНД, ЄврАзЄс, Союзною державою Росії та Білорусі ця спроба, найвірогідніше, виявиться також невдалою.

Іншою неприємною для Кремля ознакою стали продемонстровані Україною амбіції на регіональне лідерство. Ющенко говорить з Грузією і Молдовою про активізацію напівмертвого за Кучми об'єднання ГУУАМ, зокрема з Грузією – про диверсифікацію енергопостачання в Україні, а з Молдовою – про врегулювання Придністровського конфлікту. До всього Україна змінює своє ставлення до способу його вирішення. Президенти обох країн заявили про намір залучити ЄС і США як посередників у переговорах між Молдовою і Придністров'ям.

... і порушує питання про доцільність існування СНД

На тлі цих кроків Україна порушила питання про ефективність СНД і доцільність його існування взагалі, нагадавши, що не підписувала статуту Співдружності. Це хвилює Росію, яка після поразки її кандидата Януковича формує нову політику щодо України. Перші непорозуміння виникли в підготовці візиту Владіміра Путіна до України. Російський МЗС висловив невдоволення тим, що українська влада перша оголосила про намір Путіна здійснити цей візит, і натякнув на його неможливості в оголошений час – кінець березня. Українська сторона бачить цей візит як знайомство Путіна з Україною, яку він не знає, пропонуючи відвідання одного з міст у Західному регіоні і в Центрі.

Питанням стане й участь Ющенко у святкуванні в Москві 60-річчя перемоги у Великій Вітчизняній війні. Цей захід уже викликав суперечності Кремля з балтійськими країнами, які мають свою інтерпретацію ролі СРСР у тій війні. В Україні може виникнути така ситуація серед населення західного регіону, яке також має своє бачення тих подій. Ющенко отримав запрошення на святкування до Росії. Утім, рішення про його особисту участь ще немає. Президент говорить про необхідність взаємного прощення і порозуміння сторін, що воювали, – передусім воїнів Червоної Армії та УПА.

Сполучені Штати Америки

Президенти України та США відновили контакти на найвищому рівні

Президент США Джордж Буш зустрівся з Президентом Ющенком у Брюсселі. Зустріч поклала край перерві двосторонніх контактів українського й американського лідерів, зупинених 2001 року після низки скандалів навколо Кучми. Президент США заявив про бажаність членства України в НАТО. Зі свого боку, український лідер сказав про готовність України укласти з НАТО План дій підготовки щодо членства.

Така заява вперше прозвучала від керівництва України. Наразі Україна не має плану дій з НАТО на 2005 рік, а План на 2004 рік не передбачав такої

перспективи. Очевидно, для реалізації цієї амбіції уряд має докласти не лише зовнішньополітичних зусиль. Важливим аспектом є негативне сприйняття громадськістю ідеї вступу до НАТО: за опитуваннями, всередині країни до НАТО негативно ставиться не менше половини населення.

Активізація українсько-американських контактів також відбулася на рівні парламентів. Делегація конгресменів на чолі з Джоном Маккеном, до якої входила Гіларі Клінтон, відвідала Київ. У Конгресі з'явилися законопроекти про скасування поправки Джексона–Веніка, запропоновані сенаторами Лугаром і Левінім.

США також озвучили намір допомогти Україні у проведенні внутрішніх реформ². Американська сторона, так само як і європейці, акцентує на внутрішніх змінах, які необхідні для просування країни до НАТО, СОТ та ЄС. Цим вона дає зрозуміти, що “помаранчева революція”, яка зробила дуже багато для міжнародної репутації України, не є достатнім аргументом у питаннях наближення до членства в таких структурах.

На початок квітня заплановано візит Юшенка до США. Для просування відносин Україні необхідно буде показати кроки, зроблені на виконання вимог американського уряду в питаннях захисту інтелектуальних прав, вдосконалення законодавства про банкрутство, регулювання цін на металопродукцію. Невиконання цих вимог попереднім урядом було однією з основних перешкод укладенню двостороннього протоколу зі США про вступ до СОТ і ненадання статусу країни з ринковою економікою. Це ключові цілі України у Вашингтоні.

Рішення Ради національної безпеки та оборони України про виведення українського контингенту з Іраку не зустріло негативної реакції США. По-перше, військова присутність інших держав вже не має такого значення для Америки, як на початку війни та в розпал президентських виборів 2004 року. До того ж українських вояків виводитимуть поступово – з 15 березня до 15 жовтня, за обіцяних консультацій із партнерами по коаліції.

США дають зрозуміти, що “помаранчева революція” не є перепусткою до низки міжнародних об'єднань

Рішення поступово вивести війська з Іраку не зустріло негативної реакції США

² Президент Буш попросив у Конгресі 60 млн. доларів США на українські реформи. Ці кошти мають підтримати спроможність уряду закріпити досягнення демократичних виборів, а також боротися з корупцією та встановити верховенство права. США також обіцяють більшу підтримку в рамках Freedom Support Act та активнішу торгівлю після скасування поправки Джексона–Веніка.

ДЕРЖАВНІ РІШЕННЯ

Україна вирішила вивести війська з Іраку

Рада національної безпеки та оборони під головуванням Президента Ющенка ухвалила рішення вивести український військовий контингент з Іраку. Нині він налічує близько 1 500 солдатів і офіцерів.

За орієнтовним графіком виведення військовиків відбудеться в три етапи до 15 жовтня 2005 року. На першому етапі в березні Ірак залишать 150 воїнів, на другому етапі в травні – близько 500, а решту буде виведено в жовтні. Остаточний графік буде відомий після консультацій з урядами США, Іраку, Польщі та командуванням сил коаліції.

Виведення військ з Іраку, перебування яких там не схвалює переважна частина українців, – передвиборна обіцянка Ющенка. За це також виступає більшість парламенту. РНБО, за словами Президента, також керувалася зміною ситуації в Іраку, де обрано національний уряд.

Рішення не викликало негативної реакції США, зацікавлених у присутності військовозобов'язаних інших країн в Іраку. По-перше, вона вже не настільки критична, як на початку війни або під час виборчої кампанії, коли Буш намагався продемонструвати міжнародну підтримку своїм діям. По-друге, поступове виведення українських військ прогнозувалося. Ще попередній президент Кучма попереджав американців, що 2005 року військовиків, найімовірніше, доведеться вивести.

Український контингент перебуває в Іраку від серпня 2002 року. Він базується в провінції Васіт і зосереджений на підтриманні порядку. Загалом в Іраку побувало близько п'ять тисяч українських військовиків, 18 з яких загинуло.

Ініціаторами введення військ були США, які шукали міжнародну підтримку війни проти Саддама Хусейна. Президент Кучма прийняв це рішення, сподіваючись поліпшити відносини з Вашингтоном, зіпсовані скандалами щодо вбивства журналіста та переговорів з Іраком про постачання військових радарів. Великою мірою Кучмі вдалося позбутися ізоляції. Однак іншу мету введення військ – участь у реконструкції Іраку, що могло принести економічні здобутки, – повністю провалено. Українські фірми за весь час перебування українських військовиків дістали тільки один контракт³.

Ющенко проголосив розвиток економічних стосунків пріоритетом у відносинах з новою іракською владою. Україна пропонує військових інструкторів, лікарів. Окрім того, Київ сподівається зацікавити Багдад ідеєю використання нафтопроводу “Одеса – Броди” для транспортування іракської нафти в Європу.

Уряд пропонує скорочення кількості державних комітетів

Уряд радить Президенту скоротити близько двох десятків державних комітетів і служб. Це запропоновано зробити через їх приєднання до міністерств. Зокрема йдеться про Держкомітет з питань Чорнобиля, Державіаслужбу, Держкомітет енергозбереження, Держкомприродоресурсів, Держекспортконтроль, Національний координаційний департамент адаптації військовослужбовців, звільнених у запас, Держбуд, Держспоживстандарт, Держкомітет виконання покарань, Держкомрелігій, Державну туристичну адміністрацію, Держкомспорт і Держкомветеранів.

³ Компанія “АвтоКрАЗ” і фірма “Прогрес” вибороли право продати вантажні автомобілі КрАЗ на загальну вартість 78 млн. доларів США.

Окрім того, уряд запропонував підпорядкувати Міністерству фінансів податкову адміністрацію та митну службу, керовані зараз безпосередньо Президентом.

Метою скорочення кількості комітетів уряд називає зменшення видатків. Він бачить у цьому початок адміністративної реформи, у рамках якої Кабмін також планує зміну повноважень державних адміністрацій областей і районів, територіального устрою.

Однак реорганізація структури виконавчої влади сама собою не дасть змоги поліпшити її ефективність. Хибність такого підходу продемонструвала реорганізація Адміністрації Президента. Окрім перейменування на Секретаріат, автор реорганізації Олександр Зінченко фактично нічого не змінив, продублювавши структуру попереднього органу.

Реформа може бути успішною, якщо вона одночасно змінить функції органів влади та рівень оплати державних службовців. Перше потребує радикального відходу від керування, контролю та покарань на користь планування, прогнозування та регулювання. Ця мета потребує зміни повноважень і внутрішнього устрою всіх органів влади з перенавчанням їхніх працівників. Водночас очевидна кадрова криза, що створює ґрунт для непрофесіоналізму й тотальної корупції, потребує кількарізового підвищення заробітних плат.

Президент повідомив про наміри ініціювати перегляд приватизації десятків підприємств. У перших заявах уряду щодо можливого перегляду результатів приватизації називали до 30 підприємств, серед яких Криворіжсталь, Павлоградвугілля, Краснодонвугілля, “Азот”, Свердловський машинобудівний завод, Херсонський бавовняний комбінат, підприємства ДАК “Укррудпром”.

Президент та уряд ініціюють скасування угод з приватизації великих підприємств

Прем’єр Юлія Тимошенко пішла ще далі, заявивши, що реприватизацію може бути проведено щодо трьох тисяч підприємств, тобто всіх підприємств, приватизованих за останні п’ять років. Вже на першому засіданні уряд ініціював скасування продажу найбільшого з проданих 2004 року підприємств – Криворіжсталі.

Комбінат – один з найпотужніших виробників металопродукції в Україні. Підприємство має 20% українського ринку і посідає 26 місце у світі за обсягом виробництва сталі. Продаж успішної Криворіжсталі був результатом лобізму великих українських бізнес-груп, які намагалися закріпити права власності на великі підприємства до зміни наближеного до них президента Кучми. Власником підприємства став консорціум “Інвестиційно-металургійний союз”. До складу консорціуму увійшло дев’ять учасників, серед яких – найвпливовіші в Україні фінансово-промислові групи корпорація “Інтерпайп” і ЗАТ “Систем Кепітал Менеджмент”. Пакет акцій було продано за 4,26 млрд. гривень.

Умови конкурсу містили жорсткі вимоги, що фактично унеможливили перемогу іноземних компаній, які пропонували за Криворіжсталь більше грошей, ніж “Інвестиційно-металургійний союз”⁴. Продаж підприємства став перемогою інтересів українських бізнес-груп і спричинив втрати для суспільства. На нашу думку, такі втрати зумовлені тим, що рішення про продаж не ґрунтувалося на аналізі довгострокових втрат і переваг для державного бюджету й розвитку самого підприємства. Суспільні втрати також випливають із вибору цілей, на які використано отримані від приватизації кошти. Гроші витрачено на фінансування передвиборної кампанії, а не на

⁴ Консорціум LNM Group-US Steel пропонував за Криворіжсталь 7,95 млрд. грн.

“дорогі” реформи, для проведення яких період економічного піднесення, що переживає Україна, найвдаліший.

1 березня Верховний Суд задовольнив касацію Генпрокуратури і направив справу про визнання незаконною приватизації Криворіжсталі до Господарського суду Києва. Верховний Суд скасував рішення Господарського суду Києва від 19 вересня 2004 року, яким було відмовлено визнати договір купівлі-продажу Криворіжсталі недійсним. Верховний Суд також скасував постанову Вишого господарського суду, який визнав рішення Господарського суду Києва від 19 вересня 2004 року чинним. Свої вимоги Генпрокуратура пояснює тим, що повідомлення про проведення приватизаційного конкурсу має бути опубліковано не пізніше, ніж за 75 днів до конкурсу, а не 30 днів, як це було зроблено. Прем'єр-міністр повідомила про початок підготовки до нового конкурсу з продажу цього підприємства.

Ми вважаємо, що критерії, за якими визначатимуть незаконно приватизовані підприємства, потрібно негайно визначити і оприлюднити. На нашу думку, перегляд результатів приватизаційних конкурсів треба обмежити підприємствами, продаж яких було використано для фінансування передвиборної кампанії провладного кандидата на виборах 2004 року. Реприватизація великої кількості підприємств матиме більше негативних, ніж позитивних наслідків. Ми оцінили можливі наслідки масової реприватизації в **Таблиці 1**.

Таблиця 1. Можливі наслідки масової реприватизації 2005 року

Позитивні	Негативні
Збільшення надходжень до бюджету	Бойкотування найбільшими фінансово-промисловими групами майбутніх приватизаційних конкурсів
Більш чесні та прозорі конкурси в майбутньому	Погіршення якості політичної конкуренції через можливе використання реприватизаційної кампанії задля переслідування представників нової опозиції
Виконання передвиборної обіцянки і, як наслідок, більша довіра населення до влади	Непрозорість перегляду приватизаційних угод через відсутність чітко визначених критеріїв незаконної приватизації
Посилення ролі та зміцнення незалежності судів, які, ймовірно, розглядатимуть позови про реприватизацію	Погіршення іміджу української економіки серед іноземних інвесторів через нестабільність прав власності

Джерело: “Політичний коментар”

Уряд має поступово відмовитися від фінансування поточних видатків бюджету приватизаційними надходженнями, оскільки таке джерело фінансування нестабільне й вичерпне. Перегляд приватизаційних конкурсів не може бути способом виправлення хибних державних рішень минулого. Прикладом чесною та вигідною для держави приватизації мають стати нові конкурси 2005 року.

Уряд запровадив податок на додану вартість у розмірі 20% на імпорт сирої нафти з 1 березня 2005 року. В Україні імпорт нафти з Росії не обкладали ПДВ з часів здобуття незалежності. Натомість ПДВ стягувала Росія. Після багаторічних переговорів Росія скасувала ПДВ на експорт товарів до країн СНД з 1 січня 2005 року. Таким чином, з початку 2005 року Україна отримувала нафту на 20% дешевше. Ренту від дешевшої нафти на українському ринку отримували нафтопереробні заводи та експортери нафти з України.

Уряд запровадив ПДВ на імпорт нафти

Запровадження Україною ПДВ на імпорт російської нафти спрямує цю ренту до бюджету України. На ціні бензину відновлення ПДВ на імпорт, вірогідно, не позначиться. Прем'єр-міністр повідомила про те, що уряд України та нафтові компанії підписали угоду, згідно з якою виробники бензину не підвищуватимуть ціни на свою продукцію у зв'язку із впровадженням ПДВ на імпорт сирої нафти.

Уряд ухвалив постанову, якою скасував 29 постанов попередніх урядів. Це переважно рішення, які надавали пільги окремим підприємствам або втратили актуальність за давністю часу. Зокрема скасовано права відстрочки зі сплати ПДВ ТОВ "Співдружність працездатних інвалідів", ТОВ "Леоні Варерінг Системс УА ГмБГ" – видавати митниці вексель на суму нарахованого ввізного мита та ПДВ. Скасовано також низку постанов щодо запровадження 1996 року акцизних марок на алкогольні напої. Втратила чинність постанова, якою звільнявся від ПДВ та акцизного збору спирт, що поставляється за міжурядовими угодами до Туркменістану на кліринговій основі. На нашу думку, такими рішеннями уряд демонструє свій намір боротися з корупцією, яка виражається в необґрунтовано та непрозоро призначених привілеях і пільгах.

Уряд скасував низку податкових пільг

Наприкінці лютого Національний банк України скасував 2% обмеження на відхилення курсу обміну валют від офіційного курсу. Обмеження запроваджено в жовтні 2004 року, коли через політичну кризу та прискорення інфляції населення почало скуповувати валюту в обмінних пунктах. Банки, що утримували такі пункти, повинні були втримувати курс обміну в межах 5,19–5,41 грн./дол. США. Банки виконували розпорядження НБУ, хоча вдовольнити попит населення під час політичної кризи це не допомогло. Це спричинило відновлення роботи "чорного ринку", де курс деінде знижувався до 6 грн./дол. США. У лютому 2005 року потреба обмежувати курс обміну стала неактуальною, оскільки попит на валюту вщух і вперше з серпня 2004 року населення продало доларів більше, ніж купило, а середньозважений курс обміну в банках України знизився до 5,30–5,34 грн./дол. США.

НБУ скасував обмеження на курсоутворення

ЕКОНОМІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Економічне зростання сповільнюється

Швидке економічне зростання, що досягло рекордних темпів 2004 року, сповільнюється. За попередніми даними, у січні 2005 року ВВП збільшився на 6,5% проти аналогічного періоду 2004 року. Найвагомійший внесок обробної промисловості, послуг транспорту та торгівлі. Економіка зростає повільніше, ніж торік, через більш високі ціни на сировину та менш сприятливі умови для українського експорту на зовнішніх ринках.

За підсумком 2004 року економіка зросла на 12%. Такі високі темпи забезпечив добрий врожай зернових, піднесення у промисловості (металургія, машинобудування, хімія), злет у будівництві. Темпи економічного зростання наприкінці року сповільнилися, бо ціни на продукцію українського експорту не зростали так динамічно, як доти, інфляція прискорилася, а політична боротьба перетворилася на широкомасштабну політичну кризу. Обрання Президента сприяло стабілізації політичної ситуації 2005 року, однак інфляція та динаміка цін на світових товарних ринках залишаються чинниками сповільнення темпів зростання ВВП і 2005 року.

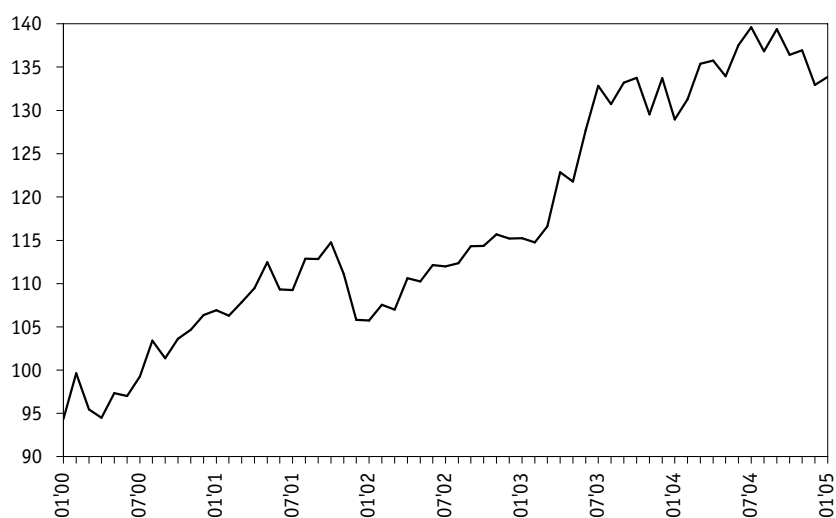
Зовнішня торгівля досягла рекордного розміру

Експорт та імпорт товарів 2004 року були наймасштабнішими за всю історію незалежної України. Найбільші торговельні партнери 2004 року: Італія, Китай, Німеччина, Польща, Російська Федерація, США, Туреччина, Туркменістан. У товарній структурі переважали мінеральні продукти, нафта і продукти її переробки, чорні метали і механічне обладнання.

Промислове виробництво у січні 2005 року збільшилося на 8,4% проти січня 2004 року. Найшвидше зростало виробництво у харчовій, деревообробній і хімічній промисловості, а також виробництво металів і будматеріалів. Промисловість у цілому зростає повільніше, ніж на початку минулого року через дорожню сировину та повільніше зростання цін на продукцію українського експорту.

Графік 1. Індекс промислового виробництва, сезонно згладжений

січень 1996 = 100

Джерело: Держкомстат. Розрахунки: "Політичний коментар"

У січні—лютому споживчі ціни зросли на 2,7%. Найшвидше дорожчали продукти харчування: м'ясо і птиця, молоко, сир, картопля, овочі та фрукти. Яйця в лютому здешевшали, як завжди наприкінці зими. Серед непродовольчих товарів найвідчутніше подорожчали медикаменти, а серед послуг — міський та автодорожній транспорт. Швидке подорожчання споживчих товарів залишається головним ризиком економічної політики уряду 2005 року. Розігрівання інфляційних очікувань, а також подальше зростання реальних наявних доходів населення зумовлять швидке зростання цін 2005 року. Різке й масштабне підвищення соціальних виплат (одна з передвиборних обіцянок чинного Президента) може стати фактором прискорення інфляції.

Ціни виробників промислової продукції у січні—лютому 2005 року зросли на 2,9%. Ціни виробників збільшуються повільніше, ніж торік (у січні—лютому 2004 року підвищення становило 4,5%). Ми пов'язуємо це зі стабілізацією світових цін на метали. 2005 року головними чинниками інфляції цін виробників залишаються збільшення цін на продукцію українського експорту, подорожчання палива (газу і бензину) для промислових виробників.

У січні доходи Зведеного бюджету становили 28,5% ВВП (у січні 2004 року — 26,2% ВВП). Збільшення доходів проти минулого року відбулося завдяки більшим надходженням від податку на прибуток підприємств і ввізного мита. Надходження від податку з доходів фізичних осіб, ПДВ та акцизного збору щодо ВВП у січні 2005 року були меншими, ніж торік. Видатки Зведеного бюджету у січні 2005 року становили 22,2% ВВП. 97,5% усіх видатків було використано на поточні потреби. Найбільшою статтею видатків стала виплата пенсій і допомоги населенню (44% проти 19% у січні 2004 року). Таким чином, дефіцит Пенсійного фонду (який ми оцінюємо в розмірі 10 млрд. грн. на 2005 рік) у січні покривався за рахунок видатків бюджету.

На початку березня уряд запозичив на внутрішньому ринку близько 0,25 млрд. грн. На відміну від попередніх запозичень, які уряд здійснив у січні й лютому, ставка доходності державних облігацій знизилася з 9,8% до 6,7% річних. Покупцями облігацій, вірогідно, стали іноземні інвестори, для яких така доходність прийнятна через стабільний курс гривні до долара США. Усього з початку року внутрішні запозичення становили 2,389 млрд. грн. (із запланованих на рік 4 млрд. грн.). Чималі обсяги запозичень на початку року пов'язані з великими соціальними зобов'язаннями уряду, не забезпеченими відповідними надходженнями.

**Уряд активно
позичає гроші через
дефіцит бюджету**

У лютому депозити фізичних осіб збільшилися і перевищили показники періодів, що передували політичній кризі. Частка депозитів в іноземній валюті в лютому зменшилася, хоча вона дотепер більша, ніж на початку 2004 року. Така тенденція свідчить про відновлення довіри громадян до банків, з одного боку, і збільшення інфляційних очікувань населення — з іншого. Попит населення на валюту в лютому знизився майже до рівня червня 2004 року. Вперше з вересня 2004 року банки купили валюти в населення більше, ніж продали.

Ми передбачаємо, що 2005 року економіка зросте на 7%. Сповільнення темпів зростання проти 2004 року відбудеться через менш сприятливу ситуацію на зовнішніх ринках, зростання цін на сировину, менші за ВВП темпи приросту інвестицій торік.

Споживчі ціни на кінець 2005 року збільшаться на 11% проти грудня 2004 року. У першій половині 2005 року індекс споживчих цін зростатиме найшвидше через подальше подорожчання продовольчих товарів, а також

рішення влади про збільшення регульованих тарифів і цін, які відклалися впродовж 2004 року. Найвідчутнішим буде зростання тарифів на послуги транспорту і житлово-комунального господарства.

Дефіцит Державного бюджету 2005 року становитиме 3% ВВП. Він буде зумовлений необхідністю виконувати рішення попереднього уряду щодо підвищення соціальних виплат. Порівняно з 2004 роком доходи бюджету зростуть на 1% ВВП завдяки перегляду податкових пільг і помірній детінізації української економіки.

2005 року вартість українського імпорту зростатиме швидше за експорт, водночас сальдо поточного рахунку залишиться високим. Це дасть змогу НБУ і надалі забезпечувати стабільність обмінного курсу гривні до долара і навіть вдаватися до помірної номінальної ревальвації, зважаючи на поступове знецінення курсу долара у світі.

Ми припускаємо, що новий уряд не вдаватиметься до масивного збільшення соціальних мінімумів. Передусім він дбатиме про наповнення, а не розподіл видатків бюджету. Якщо нова влада підвищуватиме зарплати, пенсії та інші соціальні виплати в обсягах, обіцяних у передвиборній кампанії, дефіцит бюджету, за нашими розрахунками, сягне 27 млрд. грн. (близько 6,5% ВВП). За такого сценарію ми очікуємо інфляцію щонайменше у 19–20% на кінець року.

Наш прогноз також ґрунтується на припущенні, що ситуація на світовому ринку металів і хімічної продукції стрімко не змінюватиметься.

Таблиця 2. Основні макроекономічні показники

Показники	2001	2002	2003	2004		2005	Прогноз МЦПД на 2005 рік
				I–XI	I–XII		
ВВП, ркз ⁵ , %	9,2	5,2	9,4	12,4	12,1	6,5	7,0
ВВП, млн. грн.	204 190	225 810	264 165	297 789	345 943	24 278	418 200
Валове нагромадження основного капіталу, ркз, %	6,2	3,4	15,8	—	10,2	—	10,0
Приватне споживання, ркз, %	9,0	9,0	12,1	—	15,8	—	8,0
Державне споживання, ркз, %	10,4	-6,7	14,8	—	4,7	—	7,0
Промислове виробництво, ркз, %	14,2	7,0	15,8	13,4	12,5	8,4	9,5
Сільськогосподарське виробництво, ркз, %	10,2	1,9	-9,9	19,1	19,1	3,7	2,0
Роздрібний товарообіг, ркз, %	13,7	15,0	21,0	20,8	20,0	21,2	12,0
Експорт товарів FOB, кумулятивна зміна, %	11,6	10,4	28,5	46,0	41,6	...	11,0
Імпорт товарів CIF, кумулятивна зміна, %	13,0	7,6	35,6	29,6	26,0	...	19,0
Сальдо рахунку поточних операцій, \$ млн.	1 402	3 173	2 891	—	7 070*	—	5 350
Чисті ПІІ ⁶ , \$ млн.	769	688	1 411	—	1 500*	—	1 600
Наявні доходи населення, ркз, %	—	18,0	7,8	16,2	16,8	...	8,0
Індекс споживчих настроїв ⁷	94,9	93,4	99,4	—	100,1	—	—
Середня нарахована заробітна плата, грн.	311,6	376,4	462,3	579,5	589,6	640,9	—
Середня нарахована заробітна плата, ркз, %	19,3	18,2	15,2	24,1	23,8	13,5	18,0
Безробіття, визначене за методологією МОП, %	11,1	10,1	9,1	—	8,5*	—	8,2
Доходи Зведеного бюджету, % ВВП	26,9	27,4	28,5	27,2	26,2	28,5	27,0
Видатки Зведеного бюджету, % ВВП	27,2	26,7	28,7	28,9	29,6	22,2	30,0
Сальдо Зведеного бюджету (дефіцит (-), профіцит (+), % ВВП	-0,3	0,7	-0,2	-1,8	-3,4	6,3	-3,0
Індекс споживчих цін, %	6,1	-0,6	8,2	9,7	12,3	1,7	11,0
Індекс інфляційних очікувань населення ⁸	169,6	178,7	186,1	—	180,0	—	—
Грошова маса МЗ, зміна від початку року, %	41,9	41,8	46,5	32,8	32,4	-0,1	38,0
Офіційний обмінний курс, середній за період, грн./\$ ⁹	5,372	5,332	5,333	5,306	5,306	5,305	5,290

Джерела: Держкомстат, Казначейство, НБУ, МЦПД

* Оцінка МЦПД.

⁵ ркз = реальна кумулятивна зміна.⁶ Чисті ПІІ – прямі іноземні інвестиції в Україну мінус прямі інвестиції резидентів України за кордоном.⁷ Сукупний індекс споживчих настроїв розраховується як середнє арифметичне окремих індексів. Значення індексу можуть змінюватися в межах від 0 до 200. Значення індексу дорівнює 200, коли всі громадяни позитивно оцінюють економічну ситуацію. Індекс дорівнює 100, коли частка позитивних і негативних оцінок однакова. Значення індексу більше 100 означає перевагу позитивних оцінок у суспільстві.⁸ Значення цього індексу може змінюватися в межах від 0 до 200. Значення індексу дорівнює 200, коли всі громадяни очікують зростання інфляції. Індекс дорівнює 100 в тому разі, коли кількість громадян, які очікують зростання інфляції, дорівнює кількості громадян, які очікують її зниження. Значення індексу більше 100 означає перевагу в суспільстві очікувань щодо зростання інфляції.⁹ Показники поточного року обчислено як середні за останній місяць зазначеного періоду.